

Теорія і практика навчання

УДК 37.018.54:78

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17546091>

**Розвиток музикальності молодших школярів у мистецьких школах як
наукова проблема**

Овчаренко Наталія Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, професор, виконуюча обов'язки завідувача кафедри
музичного мистецтва та хореографії, Криворізький державний педагогічний
університет, 50086, м. Кривий Ріг, проспект Університетський, 54,
<https://orcid.org/0000-0003-4874-1716>

Прийнято: 16.10.2025 | Опубліковано: 31.10.2025

***Анотація:** Стаття присвячена вирішенню однієї з найважливіших проблем мистецької освіти – розвитку музикальності молодших школярів в мистецьких школах. Актуальність дослідження полягає в зростанні значущості пошуку нових підходів до розвитку музикальності підростаючого покоління в мистецьких школах у сучасних освітніх умовах, що позитивно впливає на творчість і успішність дітей в усіх видах діяльності і зростання їх мотивації до пізнання музичного мистецтва. **Метою** статті є теоретичне обґрунтування сутності і структури музикальності молодших школярів у мистецьких школах та визначення особливостей її розвитку. Для досягнення мети і поставлених завдань були використані наступні **методи** дослідження: аналіз наукової літератури для з'ясування базових понять дослідження «музикальність», «музичність»; порівняння, обґрунтування, конкретизації і узагальнення для авторського визначення окреслених понять; моделювання для визначення компонентної структури музикальності молодших школярів. Попри виявленні*

відмінності у визначенні вченими окреслених понять, розуміння сутності феномену «музичності» людини і її «музикальності» є спорідненим, оскільки передбачає і в першому і в другому випадку наявність емоційної реакції на музику й особливих музичних здібностей, як: музичний слух, чуття ритму, музичну пам'ять, музичне мислення. За результатами здійсненого теоретичного дослідження зроблено **висновок**, що музикальність є динамічним особистим комплексним утворенням, яке базується на емоційно-емпатійному сприйманні музичного мистецтва, природних задатках, які лежать в основі музичних здібностей (музичного слуху, чуття ритму, музичного мислення і пам'яті) та здатності до музичної діяльності. Відповідно, музикальність школярів молодшого віку можна розглядати як специфічну обдарованість і специфічні здібності до емоційного сприймання і художньо-творчого відтворення музики. Компонентами структури музикальності дітей молодшого шкільного віку визначено: мотиваційно-стимулювальний, змістово-емоційний, музично-діяльнісний і художньо-творчий компоненти.

Ключові слова: музикальність, музичність, молодші школярі мистецької школи, розвиток, учні, викладач мистецької школи, компонентна структура.

The development of musicality of younger schoolchildren in art schools as a scientific problem

Natalia Ovcharenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Acting Head of the Department of Musical Art and Choreography, Kryvyi Rih State Pedagogical University, 50086, Kryvyi Rih, 54 University Avenue,
<https://orcid.org/0000-0003-4874-1716>

***Abstract:** The article is devoted to the solution of one in the most important problems of art education such as the development in musicality of younger students in art schools. The relevance of the research lies in the growing importance of finding new approaches to the development in musicality of younger generation in art schools. It is possible in modern educational conditions, which positively affects the growth of motivation to learn musical art, their creativity and success in all types of activities. The **purpose** of the article is the theoretical substantiation of the essence and structure in the musicality of younger schoolchildren in art schools and the determination of the peculiarities in its development. There were used the following research **methods** in order to achieve the goal and set tasks, such as: analysis of scientific literature to clarify the basic research concepts of "musicality", "musicality"; comparison, substantiation, specification and generalization for the author's definition of outlined concepts; modeling to determine the component structure of musicality in junior high school students. Despite the discovery of differences in the definition of defined concepts by scientists, the understanding of the essence of the phenomenon in "musicality" of a person and his "musicality" is related. Because, in both the first and second cases, it implies the presence of an emotional reaction to music and special musical abilities, such as: musical hearing, sense of rhythm, musical memory, musical thinking. Musicality is a dynamic personal complex education, which is based on emotional and empathetic perception of musical art, natural gifts that underlie musical abilities (musical hearing, sense of rhythm, musical thinking and memory) and the ability to perform musical activities. We found it according to the results of the conducted theoretical research. Accordingly, the musicality of younger schoolchildren can be considered as specific giftedness and specific abilities for emotional perception and artistic, creative reproduction of music. The components of the structure in musicality of children in primary school age are defined as: motivational-stimulating, content-emotional, musical-activity and artistic-creative components.*

Key words: musicality, musicality, younger art school students, development, students, art school teacher, component structure.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування вітчизняної освіти, яке викликано процесами глобалізації, інтеграції в європейське освітнє середовище, технологізації освітнього процесу та пригнічуючого впливу військового вторгнення країни-агресора в Україну, зростає попит українського суспільства в навчанні дітей музичному мистецтву в закладах мистецької освіти, яке має неоціненний потенціал в формуванні естетичної культури дітей, розвитку їх творчих здібностей, психоемоційному оздоровленні. У такому контексті важливості й значущості набуває пошук нових підходів до розвитку музикальності підростаючого покоління в мистецьких школах, що позитивно впливає на зростання мотивації дітей до пізнання музичного мистецтва, їх творчість і успішність в усіх видах діяльності. Окремого розгляду потребує вивчення особливостей розвитку музикальності в молодших школярів у закладах мистецької освіти як базового комплексу здібностей для навчання музичному мистецтву, виховання духовної, всебічнорозвиненої, культурної і вихованої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку музикальності (музичності) дітей завжди цікавила вчених наукових галузей мистецтвознавства, музичної психології, музичної педагогіки, що пояснюється існуючою закономірністю між рівнем музикальності й успішністю музичної діяльності дитини, а також – визнаною взаємозумовленістю сформованої музикальності з розвитком мотиваційної, когнітивної систем особистості. Тому, сучасні дослідники продовжують вивчати природу вказаного явища та шукати шляхи його інтенсивного розвитку.

Серед сучасних праць в контексті окресленої проблематики особливої уваги заслуговує дисертаційне дослідження зарубіжної вченої Лі Хуйван,

присвячене виявленню сутнісних характеристик і розвитку музикальності молодших школярів в позашкільних закладах мистецької освіти. Науковець пропонує інноваційну методичну модель розвитку музикальності дітей у процесі фортепіанного навчання [10, с. 20]. Значний інтерес викликає науковий доробок О. Черсак, О.Молодій, які вважають, що всі діти народжуються із задатками для формування музичних здібностей, які згодом успішно розвиваються в процесі навчання та виховання і сприяють гармонійному розвитку особистості [20, с. 133]. У навчальному посібнику Т. Лісовської «Теорія і методика музичного виховання» детально проаналізовано сутність і структуру музикальності дітей, у якому розкрито вплив музичного виховання на розвиток музичних здібностей і музикальності дітей [9, с. 30]. У навчальному посібнику Я. Вишпінської «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» розкриваються особливості становлення й розвитку музикальності дітей дошкільного віку, до необхідних складових якої авторка відносить: музичний слух, ритм, ладове чуття, музичну пам'ять і мислення, тембральний і гармонічний слух, які формують активну музично-виконавську позицію [3, с. 10].

Серед важливих проблем, які стосуються окресленого явища, інтерес вчених прикутий до розвитку музикальності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, оскільки саме в такий період можливо інтенсивно впливати на розвиток музичних здібностей дитини, формувати глибокий інтерес і потребу в заняттях музичним мистецтвом, прививати любов до музики. К. Кушнір, Д. Нагорна у своєму науковому дослідженні зазначають, що «початкова школа є початком творчого розвитку особистості, тому вона повинна сприяти всебічному розвитку молодших школярів, їх талантам, здібностям», на доцільний погляд науковців у цьому одне з найбільш вагомих місць належить музичному мистецтву, зокрема інструментальному виконавству [8]. О.Лобова слушно зосереджується в наукових розвідках на важливості музичної освіти саме молодших школярів, яка має надзвичайно потужні можливості для розвитку

дитини. Вчена визначає три напрями впливу такої освіти: музично-творчий розвиток молодших школярів (музичний слух, чуття ритму, здібності до сприймання та виконання музики, творчі прояви музикальності тощо); загальнокультурний розвиток, загальний розвиток особистісних рис молодшого школяра [11, с.113].

У науковому доробку Г. Рудої, спрямованому на обґрунтування особливості розвитку музичних здібностей учнів початкової школи в процесі ігрової діяльності, зазначено, що ще не достатньо розроблено методи, прийоми форми розвитку музичних здібностей учнів молодшого шкільного віку, поза увагою науковців лишилися питання визначення музично-розвивальних можливостей ігрової діяльності [18, с. 133].

До актуальних питань, пов'язаних з розвитком музикальності молодших школярів, які активно вивчають дослідники можна віднести: діагностику рівнів розвитку музикальності дітей, прикладом таких напрацювань є наукові пошуки Л.Мельничук, Н. Максимчук, Л. Іллюк, які досліджують питання діагностики рівнів розвитку музично-творчих здібностей дітей, що відображає рівень гармонійно розвиненої особистості і є іманентним компонентом творчої особистості дитини [14, с. 29]; розвиток музичних здібностей дітей з особливими освітніми потребами з використанням музично-комп'ютерних технологій, що частково розкрито в науковому доробку Є. Плющик, В. Луценко, Т. Гордєєвої-Ковальчук, які акцентують на позитивному впливі музики на особистість дитини, в основі якого лежить взаємозв'язок усіх виражальних засобів музики [16, с. 93]; поєднання музичності (музикальності) з хореографією, досліджують науковці Л.Онофрійчук, Є. Пахольчак, С.Онофрійчук, які зазначають, що «найбільш яскраво та емоційно музика сприймається у взаємозв'язку слухових і м'язових відчуттів, гармонії тіла і душі. Музикальність, як властивість відчувати красу звуків і розуміти глибину музичного мистецтва, вважається

однією із основних умов успішної самореалізації творчої особистості» [15, с. 169].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість теоретичних й емпіричних досліджень у педагогічній теорії недостатньо визначено особливості розвитку музикальності молодших школярів у мистецьких школах в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності і структури музикальності молодших школярів у мистецьких школах та визначення особливостей її розвитку.

У відповідності до мети поставлено наступні *завдання*, як:

- порівняти поняття «музикальність» і «музичність» в науковому дискурсі;
- проаналізувати сутність поняття «музикальність» у міждисциплінарному полі;
- виявити компонентну структуру музикальності молодших школярів у закладах мистецької освіти;
- підвести підсумки здійсненого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виявлення ефективних шляхів розвитку музикальності молодших школярів у закладах мистецької освіти залежить від розуміння феномену «музикальності», а в деяких наукових працях – «музичності», якому приділена значна увага в міждисциплінарному дискурсі.

Словникова література відображає різні підходи до «музичності» і «музикальності». Зокрема, в «Словнику української мови» зазначені поняття розглядаються як споріднені за значенням [19]; С. Булик-Верхола дослідила терміни-пароніми «музичність» і «музикальність» і тлумачить їх, як: «музичний (від музика) – музикальний (від музикальність»); у «Великому тлумачному словнику сучасної мови» музикальний (музичний) розглядається як «здібний до музики, який тонко сприймає, відчуває й виконує музичні твори: музикальна

людина, музикальні пальці, музикальний слух. 2. Приємний звучанням; мелодійний: музикальний голос, музикальна мова» [1].

Науковці Л. Онофрійчук, Є. Пахольчак, С. Онофрійчук, вважають, що поняття «музичний» і «музикальний» мають різне значення. Так, «музичний» – стосується музики як виду мистецтва; обслуговує потреби осіб, які пов'язані з музикою (освіта, мистецтво, інструмент)» [15, с. 171]. Автори дають визначення музикальності як поняттю, що поєднує характеристики окремих здібностей, об'єднаних у комплекс [15, с.172]. Вчені слушно зазначають, що музикальності притаманний розвиток, оскільки покращується здатність відчувати характер музичного твору, підвищується рівень музично-слухової культури, формується потреба оцінювати, порівнювати яскраві й зрозумілі музичні явища; зростає вміння співпереживати і виявляти емоційне ставлення до музичного образу; проявляти продуктивну музично-творчу діяльність [15, с.172].

Узагальнюючи порівняння окреслених понять, зазначимо, що не зважаючи на відмінності у визначенні вченими окреслених понять, розуміння сутності феномену «музичності» людини і її «музикальності» є, дійсно, спорідненим, оскільки передбачає і в першому і в другому випадку наявність емоційної реакції на музику й особливих музичних здібностей, як: музичний слух, чуття ритму музичну пам'ять, музичне мислення.

Щодо виявлення сутності поняття «музикальність» особливо важливими є наукові дослідження музичної психології. Вітчизняна музична психологія розглядає саму музику як вид мистецтва, що відображає дійсність у звукових художніх образах і активно впливає на емоції, психіку людини. Музикальність виступає індивідуальною характеристикою особистості яка передбачає поєднання здібностей. Психологи розглядають музичні здібності як розвинуті в процесі музичної діяльності природні задатки людини. В. Григор'єва зазначає, що в структурі музикальності необхідно виділити більш загальні й спеціальні музично-естетичні здібності. Для загальних здібностей притаманно естетичне

начало, що виявляється під час сприйняття, уявлення, відтворення, творчості в динаміці різних почуттів, фантазії, творчій уяві, виникненні ціннісного ставлення. До спеціальних здібностей належать основні музичні здібності [5, с. 47]. Е. Віллемс вирізняє три основні елементи музикальності: ритм, мелодію та гармонію. На думку вченого, кожен з них має свою структуру: ритм – темп і такти, мелодія – мелодичні інтервали, гармонія – акорди. Вся ця структура музичних елементів повинна наповнюватись життєвим змістом, розумом і емоційною чутливістю. Результатом цієї взаємодії є розвиток музикальності [4].

У сфері музичної педагогіки виявлення сутності феномену музикальності продовжує бути предметом дослідження сучасних науковців. О. Ростовський, вважає, що основною ознакою музикальності є музичний слух і емоційна чутливість, оскільки осягнути зміст музичного твору без емоційного переживання твору неможливо [17]. Музикальність розглядається сучасними науковцями Т. Гризоглазовою та Лі Хуйван як динамічний особистісний феномен, що має компонентну структуру, а саме: такий, що на основі емоційного відгуку на зміст музичних творів «інтегрує спеціальні музичні здібності, охоплює мотивацію до музичної діяльності, виявляє себе в креативності та в єдності із здатністю художньої рефлексії, комунікації й психомоторних якостей створює підґрунтя для художньо-виразного виконання музичних творів [10, с.2].

У дослідженні Т. Лісовської здійснено спробу узагальнити науковий досвід вчених, як-от [9, с. 33]: Г. Ревеша, який вважав, що музикальність дана людині від природи і є неподільною властивістю; С. Сишора, на думку якого музикальність являє собою певний набір здібностей; С. Науменко, яка зазначала, що музикальність включає в себе загальні здібності (здатність проникати в сутність музики, естетичні цінності) і спеціальні здібності (творча уява, музичний слух, відчуття цілого, емоційність). Т. Лісовська тлумачить музикальність в зв'язку з конкретними видами дитячої діяльності, а не тільки в сенсі сенсорних здібностей (розрізнювання якостей музичних звуків), основних

здібностей (чуття ладу і чуття ритму) плані її провідних компонентів (емоція і слух) [9].

У визначенні сутності музикальності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку І. Малашевська вбачає комплекс властивостей та здібностей особистості, що виник і розвивається в процесі зародження, створення та освоєння музики [12, с. 66]. О. Лобова вважає, що на початкових етапах навчання музичні здібності дуже часто існують у «згорнутому» вигляді та починають розкриватися лише згодом, у процесі тривалої й систематичної музичної освіти в спеціальних закладах. Позитивним є погляд вченої на дітей, обмежених в розвитку визначених елементів музикальності (слуху, голосу тощо), що не повинно бути підставою для зниження шкільного оцінного балу і невизнання їх носіями музичної культури [11, с. 115 – 116]. Музично-творчий розвиток молодших школярів доцільно розглядати як формування комплексу компонентів, необхідних для культурного і музичного становлення дитини, на основі художньо-естетичної комунікації з музикою: адекватного сприймання, розуміння та творення художніх образів відповідно до індивідуальних можливостей і потреб. Науковець відносить до базових музичних здібностей: здібність до сприймання музики, виконавські здібності в різних видах музичної діяльності, здібність до музикування, музично-рухової діяльності, композиційної діяльності.

Звертаючись до питання структури музикальності Т. Гризоглазова та Лі Хуйван пропонують такі компоненти, як: емоційно-мотиваційний, художньо-комунікативний, змістовно-операційний, рефлексивно-інтерпретаційний [10, с. 3].

Аналіз наукових праць дав змогу визначити компоненти структури музикальності молодших школярів, як-от: мотиваційно-стимулювальний, змістово-емоційний, музично-діяльнісний і художньо-творчий компоненти.

На розвиток музикальності молодших школярів особливо впливає їх психологічна установка на сприймання музичного твору, інтерес і потреба в музичній діяльності, що в значній мірі залежить від викладачів мистецької школи. О. Морозова вважає, що важливою ознакою музично обдарованих дітей є глибокий інтерес до музики, готовність слухати її, співати, грати на музичних інструментах. Тому, важливою передумовою розвитку музичних здібностей дітей є формування в них інтересу до музики [13, с. 102]. О. Лобова доречно вказує, що на початковому етапі навчання музики важливою та корисною є наявність і загально-навчальних, і «музичних» мотивів, які передбачають активне включенню дитини в музично-творчу діяльність. Для більшої частини учнів 1-2 класів характерним вважається домінування саме загальних мотивів музичної діяльності, що зумовлено атмосферою підвищеного інтересу дітей до школи та навчання й особливим сприйняттям дитиною соціальної ролі себе як школяра [11, с. 38]. О. Черсак, О. Молодій пропонують для розвитку музичних здібностей і підвищення мотивації використовувати музичні імпровізації як особливий вид елементарної творчості, при якому мелодії (інтонації) створюються безпосередньо в процесі виконання. В умовах музичної імпровізації школярі можуть найбільш повно розкривати творчі можливості, поєднувати в єдиний процес елементарні здібності композитора і виконавця [20, с. 134]. Тож, врахування мотиваційно-стимулювального компонента в структурі музикальності молодших школярів на основі використання творчих методів, створення пізнавальної атмосфери є основоположним в розвитку їх музикальності.

Основні параметри музики, до яких відноситься ритм, висота, тембр, динаміка, гучність інтенсивно впливають на розвиток музикальності, як і взагалі психофізіологія людини в цілому. У науковій праці і В. Драганчук досліджуються впливи зазначених параметрів, комплекс виразових засобів на реципієнта, що базуються на зазначених першоелементах музики. Автор

наголошує, що музичний ритм є «складним психофізіологічним подразником», спроможний активізувати, розвивати, заспокоювати, мобілізувати, узлагоджувати тощо і визначає певну закономірність у впливі ритму на людину, а саме: «Співвідношення ритму з емоціями є таким: функціональні стани, пов'язані з позитивними емоціями, ритмізують діяльність психофізіології людини; негативно забарвлені емоційні стани діють навпаки» [6, с. 46]. Тому розвиток почуття ритму молодших школярів у закладах мистецької освіти відноситься до найважливіших завдань в удосконалення їх музикальності. Здатність визначати висоту звуку (високий, низький) притаманна більшій частині людства, однак, відтворювати його пов'язана з особливою здібністю, якою є музичний слух. Регуляція висоти голосу відбувається через відчуття напруження у гортані, тобто пов'язана з фізіологічними механізмами [6, с.51]. Одним із найважливіших параметрів звуку вважається тембр – його фарба, що залежить від обертонового складу звуку. Тембр звуку пов'язаний з художньою образністю. Так різкий, пронизливий, безбарвний тембр характеризує злість, жорстокість, безвольність і сприймається негативно, а насичений, м'який, яскравий, оксамитовий, сріблястий тембр – характеризує високу естетику людини її волю, вишуканість, ліричність тощо і сприймається позитивно. Для впливу тембру необхідна адекватність його усвідомлення, що вимагає певної підготовки реципієнта [6, с. 52]. Відповідно, розвитку тембрового слуху у школярів мистецьких шкіл повинна приділятися особлива увага, оскільки він лежить в основі художньо-образного сприймання і відтворення музики. Значний психофізіологічний вплив на людину здійснює такий параметр музичного мистецтва як гучність і динаміка. Науковці вважають, що «різке збудження від сприйняття надто гучних звуків або від інтенсивного наростання гучності пояснюється тим, що висока динаміка закодувалася у суспільній свідомості як знак природних процесів, що загрожують їй, або надзвичайно сильних емоцій» [6, с. 49]. Значені параметри впливають на емоційне

сприймання музики, завдяки виражальним засобам музики молодші школярі навчаються проявляти емпатію і проникати в зміст і емоційний світ музичного твору. Тому наступним компонентом структури музикальності молодших школярів визначено змістово- емоційний.

Серед найбільш вагомих впливів на розвиток музикальності школярів у закладах мистецької освіти слід вирізнити вплив професійно підбраного викладачем музичного репертуару, який повинен пробуджувати палкий інтерес, творчу уяву, фантазію в активному музикуванні. Специфічними рисами музичного репертуару, обраного для виконання дітьми молодшого шкільного віку, є: високохудожність, яскрава образність, різнохарактерність, позитивність. У його опануванні доцільно застосовувати, окрім традиційних методів навчання гри на інструменті чи співу, інформаційно-комп'ютерні технології, які дозволяють використовувати синтез мистецтв для посилення сприймання музичного твору; сугестивні технології, спрямовані на «навіювання» через використання словесних формул на необхідну емоційно-емпатійну реакцію дітей в процесі виконання музики; інтерактивні технології, що передбачають активну мистецьку комунікацію школярів в процесі ансамблевої (хорової, оркестрової) діяльності; художньо-творчі технології, спрямовані на розвиток художності і творчості в музичній діяльності. Відповідно, до компонентів структури музикальності молодших школярів відносимо музично-діяльнісний і художньо-творчий компоненти.

Висновки. Тож, за результатами здійсненого теоретичного дослідження з'ясовано, що музикальність є динамічним особистісним комплексним утворенням, яке базується на емоційно-емпатійному сприйманні музичного мистецтва, природних задатках, які лежать в основі музичних здібностей (музичного слуху, чуття ритму, музичного мислення і пам'яті) та здатності до музичної діяльності. Відповідно, музикальність школярів молодшого віку можна розглядати як специфічну обдарованість і специфічні здібності до емоційного

сприймання і художньо-творчого відтворення музики. Компонентами структури музикальності дітей молодшого шкільного віку визначено: мотиваційно-стимулювальний, змістово-емоційний, музично-діяльнісний і художньо-творчий. Перспективи подальших досліджень пов'язані з практичною перевіркою теоретичних положень здійсненого теоретичного обґрунтування структури музикальності молодших школярів в закладах мистецької освіти.

Список використаних джерел

1. Булик-Верхола С. Паронімія в українській музичній термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Вип. 709. 2011. С. 61–63.
2. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL : <https://slovnyk.me/dict/vts/музикальний>
3. Вишпінська Я. М. Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 288 с.
4. Віллемс Е. Структура музикальності та її характеристика. URL : <https://repetitor.org.ua/struktura-muzikalnosti-ta-yiyi-harakteristika>
5. Григор'єва В. В. Музична психологія : навч. посіб. (для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти пед. закладів вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта» (Музичне мистецтво). Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. 172 с.
6. Драганчук В. М. Музична психологія і терапія : навч. посіб. для студ. спец. «Музичне мистецтво». Луцьк, 2016. 230 с.
7. Дроздова М. А. Психологія мистецтва : навч. посіб. для студентів. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 104 с.
8. Лісовська Т. А. Теорія і методика музичного виховання : навч.-метод. посіб. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. 330 с.

9. Кушнір К. В., Нагорна Д. В. Розвиток музичних здібностей молодших школярів засобами інструментального музикування. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. Вип. 2. 2023. С. 34–39.
10. Лі Хуйфан. Розвиток музикальності молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в закладах мистецької освіти : дис. ... докт. філософії : 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво). Київ : Український держ. ун-т ім. Михайла Драгоманова, 2023. 263 с.
11. Лобова О. В. Музична освіта молодших школярів в умовах Нової української школи : навч.-метод. посіб. Суми, 2024. 143 с.
12. Малашевська І. А. Сутність, зміст і структура музикальності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Наука і освіта*. Вип. 6. 2015. С. 66–69.
13. Морозова О. І. Розвиток музичних здібностей учнів як психолого-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. Вип. 5 (100). 2013. С. 100–103.
14. Мельничук Л. Б., Максимчук Н. С., Іллюк Л. В. Критеріально-рівнева характеристика розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 77 (2). 2021. С. 28–32.
15. Онофрійчук Л. М., Пахольчак Є. С., Онофрійчук С. О. Розвиток музикальності школярів на заняттях з хореографії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 29. 2023. С. 169–176.
16. Плющик Є. В., Луценко В. В., Гордєєва-Ковальчук Т. О. Розвиток музичних здібностей дітей з особливими освітніми потребами з використанням музично-комп'ютерних технологій. *Молодий вчений*. Вип. 4 (116). 2023. С. 92–95.
17. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

18. Руда Г. С. Розвиток музичних здібностей учнів початкової школи в процесі ігрової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 245 с.
19. Словник української мови : в 11 т. Т. 4. Київ : Наукова думка, 1970–1980. 823 с. URL : <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=музикальність>
20. Черсак О. М., Молодій О. Р. Розвиток музично-творчих здібностей учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. Вип. 4 (190). 2021. С. 133–136.